

questionis, circumstantias interdum mutare speciem bonitatis vel malitiae moralis, aliquando eam non mutare, sed dumtaxat augere intra eandem speciem.

Probatur: Ubi est specialis aliqua conformitas vel difformitas ad regulas morum, ibi est nova species bonitatis aut malitiae moralis: Sed circumstantiae interdum habent speciem conformitatem vel difformitatem ad regulas morum, diversam omnino & alterius lineae ab ea quae est in objecto; ut patet cum aliquis furatur ad fornicandum, deformitas enim, quae est in fornicatione, est diversae rationis & speciei ab ea quae reperitur in furto: Ergo circumstantiae interdum trahunt actum humanum ad moralitatem diversae speciei ab illa quae est in objecto.

Quod autem aliquando non mutant speciem bonitatis aut malitiae, sed eam dumtaxat augeant intra eandem speciem, patet eadem ratione: interdum enim circumstantiae non dicunt speciem ordinem conformitatis vel difformitatis ad regulas morum, sed tantum modificat ordinem objecti ad easdem regulas; sicut cum quis elicit actum odii vel amoris intensius; intensio enim actus non trahit ipsum ad moralitatem diversae rationis & speciei ab ea quam habet ex objecto, sed tantum ipsam auget & modificat.

ARTICULUS III.

An actus humani desumant a fine operantis aliquam bonitatem vel malitiam, specie diversam ab ea quam habent ex objecto?

149 Licet finis sit una ex circumstantiis, de quibus disputamus in articulo precedenti, scilicet circumstantia Cur: nihilominus quia praecipua est, & habet rationem principii respectu humanarum actionum, de illo foris ad speciem referimus. S. Doctorem imitantes, qui specialiter de hac circumstantia differit artic. 4. huius questionis, ubi quaerit an actio humana sit bona vel mala ex fine? Disputant autem Interpretes, an nomine finis intellexerit finem operis vel operantis? Cui difficultati breviter respondeo, haud dubie D. Thomam nomine finis intellexisse finem operantis, five extrinsecum, non autem finem operis, five intrinsecum. Ratio est, quia D. Thom. loquitur de fine secundum quod distinguitur ab objecto, alias actum ageret, & his idem repeteret, cum art. 2. quaerit utrum actio hominis habeat bonitatem vel malitiam ab objecto? Sed finis distinctus ab objecto est finis operantis, non vero finis operis, iste enim coincidit cum objecto, & est ille in quem actio sua natura immediate tendit: Ergo D. Thom. loquitur de fine operantis, non vero de fine operis. Hoc praemisso, pro resolutione difficultatis propostae.

Dico primo: humana actio interdum ultra bonitatem, vel malitiam, quam sumit ex objecto, habet aliam ex fine operantis. Dixi interdum, quia aliquando non datur in actione humana finis operantis distinctus a fine operis, ut cum quis facit eleemosynam ex solo fine misericordiae, qui est subvenire alienam miseriam, vel reddidit debitum ex amore iustitiae.

150 Conclusio sic explicata probatur primo auctoritate D. Thomae, qui eam expresse docet hic art. 4. in corp. ubi ait: *Actio humana, & alia quorum bonitas dependet ab alio, habent rationem bonitatis ex fine a quo dependet, praeter bonitatem absolutam quae in eis existit.* Et subdit: *Sic igitur in actione humana bonitas quadruplex considerari potest. Una quidem secundum genus, prout scilicet est actio, quia quantum habet de actione & entitate, tantum habet de bonitate. Alia vero secundum speciem, quia accipitur secundum objectum conveniens. Tertia secundum circumstantias, quasi secundum accidentia quadam. Quarta autem secundum finem, quasi secundum habitudinem ad bonitatis causam.* Ubi S. Doctor bonitatem naturalem actionis vocat genericam, non quia sit genus ad alias bonitates (potius enim comparatur ad illas sicut subiectum ad accidentia) sed quia consequitur rationem generice communem actionis physice spectatae. Bonitatem vero moralem, quae est ex objecto, absolutam appellat; non quod non dicat habitudinem transcendentalem ad objectum, sed ut distinguat illam a bonitate, quae est ex fine operantis, haec enim non convenit actioni, nisi prout ab agente ordinatur ad ulteriorem finem; cum tamen illa ipsi conveniat antecedenter ad ordinationem in ulteriorem finem.

Probatur secundum conclusionem ratione D. Thomae. Qualibet res sicut se habet ad esse, ita & ad bonitatem: unde quorum esse ab alio non dependet, etiam bonitas eorum non dependet ab alio, ut patet in Personis Divinis. Sed sicut esse rei dependet ab agente & forma, ita bonitas & esse actionis humanae dependet a fine; cum omnis actio humana sit propter finem: Ergo praeter bonitatem quam habet ex objecto, aliam desumit a fine extrinseco, ad quem ordinatur ab agente, quae nihil aliud est quam habitudo actus ad talem finem ut recta rationi consonum. Unde qui facit aliquid ex voto, ultra honestatem operis, addit honestatem & meritum religionis, & qui furatur ad merchandiam, praeter peccatum furti, committit peccatum fornicationis vel adulterii.

Ad maiorem huius conclusionis intelligentiam; advertendum est, quod ut actus recipiat bonitatem a fine operantis, non sufficit quod talis finis sit bonus absolute, sed insuper requiritur quod sit proportionatus actui, qui in ipsum ordinatur, alius vitatur actus: unde licet celebrare, vel orare, sit actus bonus ex objecto, & curae de bonis temporalibus, finis bonus: tamen si quis ore, vel celebret propter temporalia, tamquam propter finem principalem, actus redditur malus ex improportione finis, ut docet S. Thomas a. 2. quaest. 83. art. 6. ad 1. 3. & 4. Ratio a priori est, quia bonum morale est idem quod conveniens rationi; Sed rationi non convenit, quod majus bonum ad minus ordinetur tamquam ad finem: Ergo actus qui refertur ab operante in finem minus bonum, quam sit ille ad quem ex natura ordinatur, non est bonus moraliter, sed malus.

Ex quo interius eum, qui exercet aliquem actum honestum (quales sunt actus qui ad conservationem individui vel speciei ordinantur) propter solam delectationem, peccare: quia bonum nobilissimum est superius, nempe honestum, refert ad inferius & minus perfectum, nimirum ad bonum delectabile. De quo fufius infra, cum de indifferentia actuum humanorum agemus.

Dico secundo: Bonitas aut malitia, quam actus humanus desumit a fine operantis, est diversae speciei ab ea quam habet ab objecto.

Patet etiam haec conclusio; quia bonitas ex objecto est unica, invariabilis, & essentialis actui: bonitas vero ex fine operantis est multiplex, & variabilis ex beneplacito operantis & accidit actui: Ergo licet bonitates speciei differant. Idem constat de malitia: cum enim quis furatur ut fornicetur, malitia fornicationis, quae huc actui ex ordinatione in finem illam advenit, specie differt a malitia iniustitiae, quam habet ex objecto, & quoque ipsi essentialis est, & ab eo inseparabilis.

Dices: Bonitas, vel malitia, desumpta ex fine, est generica respectu bonitatis, quae desumitur ex objecto, ut docet D. Thom. hic art. 7. Sed bonitas generica non distinguitur specie a bonitate specifica, neque realiter, sed solum ratione, ut animal ab homine: Ergo bonitas ex objecto, & bonitas ex fine, non distinguuntur specie.

Unde contra primo: D. Thom. hic art. 4. ad 3. docet 55 nam sitam bonitatem ab alia separari, alia manente; quod & experientia constat, cum operans possit actum eleemosynae ordinare, vel non ordinare ad penitentiam: Sed hoc esset impossibile, nisi realiter distinguerentur: Ergo realiter inter se differunt.

Deinde genus & species perse ad invicem ordinantur: Sed bonitas ex objecto, & bonitas ex fine, non ordinantur perse; cum ordo in finem operantis, per accidens adveniat actui ex beneplacito ejus: Ergo non se habent ut verum genus & species. Unde, cum D. Thom. loco citato docet, quod bonitas quae est ex fine, est veluti generica, loquitur de genere similitudinariae & metaphorice dicto.

Quaerit ad complementum huius questionis, utrum ut actus sit bonus moraliter, sufficiat bonitas finis proximi, seu objecti; an vero necessario ultra illam requiratur, quod ad aliquem finem remotum, puta ad Deum ordinatur?

Respondeo quod quando actus est bonus, & honestus ex fine proximo, seu objecto, non indiget ordinari in ulteriorem finem, ad hoc ut sit moraliter bonus, sed sufficit quod non apponatur finis malus, vel alia mala circumstantia: v.g. qui dat eleemosynam, intendens solum honestatem eleemosynae, hoc est sublevare alienam miseriam, & non apponens alium finem, facit opus moraliter bonum; & similiter qui jejunat ut carnem subjiciat rationi, & sic de aliis. Ratio est, quia talis actus ex fine proximo, seu objecto habet honestatem, & bonitatem moralem: Ergo ut sit moraliter bonus, non est necessarium quod illam a fine extrinseco participet.

Adde quod sicut lapis ex natura sua tendit in centrum, ut terminum & finem sui motus, nisi violenter sursum impellatur ab agente extrinseco, ita quodlibet opus, ex objecto & ex natura sua bonum & honestum, tendit in Deum ut lumen rationis, ac totius boni honesti auctorem, nisi violenter ab homine in finem malum referatur: unde qui elicit actum honestum & bonum ex objecto, nullam apponendo malam circumstantiam, censetur interpretari vel saltem operari propter Deum; quod ad bonitatem moralem actum humanorum sufficit. Sed hoc fufius in Tractatu de gratia disp. 1. art. 3. cum ostendemus contra Iansenium omnia opera infidelium non esse peccata.

DISPUTATIO IV.

De concursu multiplici Moralitatis in eodem actu.

Explicatis principiis moralitatis, restat agendum de concursu & comparatione diversarum specierum moralitatis respectu ejusdem actus, ut constet quo pacto sint aut non sint in eo compossibiles, & quem ordinem obfervent. Unde sit

ARTI-

ARTICULUS I.

Utrum idem numero actus possit simul habere duas species moralitatis, puta bonitatem ex subjecto, & malitiam ex fine operantis, vel e contra?

S. I.

Quibusdam praemissa difficultas resolvitur.

Suppono contra Gabrielem, & quosdam alios, eundem numero actum a voluntate elicited, posse successive esse moraliter bonum, & malum, sive transire de bono in malum, & e contra. Bonum enim & malum morale se habent respectu actus voluntatis, sicut verum & falsum respectu actus intellectus: Sed idem numero actus intellectus potest successive esse verus & falsus, ex sola variatione objecti, ut hic actus, Petrus sedet, est verus, Petro sedente, & postea falsus, ipso surgente & stante: Ergo pariter idem numero actus voluntatis potest successive esse bonus & malus, pro moralem mutationem objecti, quod in quo tempore est bonum & conforme legi, in alio malum ac ei difforme: v.g. potest homo velle vici carnis tempore licito, & hanc volitionem sine interruptione continuare eo tempore quo usus carnis non est illicitus, tunc vero manet idem actus in esse physico (cum sit continuus & non interruptus, ut apponimus) & tamen sit diversus in esse moris, & transit ab una specie moralitatis in aliam. Unde D. Thom. q. 2. de malo art. 4. ad 7. sic ait: Nihil prohibet aliquid esse idem numero secundum unum genus, quod tamen differt: sicut si sit aliquod corpus numero, sed specie differt: sicut si sit aliquod corpus continuum, in una parte album, & in alia parte nigrum, est unum numero, sed specie, in quantum sed differt non solum numero, sed specie, in quantum est coloratum. Et similiter si in aliquo actu continuo primo feratur intentio ad bonum, & in alia parte sequitur quod sit unus actus numero secundum suam naturam, sed tamen differt specie secundum quod est in genere moris.

Tota ergo difficultas ad hoc devolvitur, an idem actus voluntatis simul & eodem tempore possit diversas species moralitatis habere, & esse simul bonus & malus ex diversis principiis, puta bonus ex objecto, & malus ex fine; sicut cum quis dat eleemosynam propter vanam gloriam; vel e contra malus ex objecto, & bonus ex fine, ut dum quis furatur ad dandam eleemosynam? Quod ut magis declaratur, & status difficultatis clare percipitur, certaque ab incertis separantur.

Supponendum est secundo, actionem humanam quae ab operante ordinatur in finem malum, etiam si ejus objectum bonum sit, non esse bonum simpliciter, sed simpliciter malum. Hoc admittunt omnes Auctores, & docet expresse D. Thom. hic art. 4. ad 3. ubi ait: Non est actio bona simpliciter, nisi omnino bonitates concurrant, quia quilibet singularis defectus causat malum: bonum autem causatur ex integra causa, ut Dionysius dicit 4. cap. de Divin. nomin. Solum ergo difficultas est & controversia inter Theologos, an sicut in naturalibus potest idem subiectum retinere bonitatem quoad aliquid, & esse malum quoad aliud; ut argrotare pedibus, & non manibus; habere pueros oculos, & natum diemem; & sicut in artificialibus potest idem opus secundum unam partem esse pulcrum, & regulis artis conforme, & secundum aliam difforme, ac difformem, & regulis artis difformem, ita in moralibus eadem actio humana potest esse bona ex objecto, & simul mala ex fine operantis, ut ex alia circumstantia; vel quando malus finis aut circumstantia adiungitur objecto bono, totum eius bonitatem moralem tollit, ita quod actus ille tunc non possit dici bonus secundum quid, seu ex objecto. Eadem difficultas currit, cum actus est malus ex objecto, & bonus ex fine. Pro resolutione

Dico primo: Quando objectum est bonum, & finis malus, aut alii circumstantia (ut cum quis dat eleemosynam propter vanam gloriam, vel reddidit debitum uxori in loco sacro) non sunt duae species moralitatis, sed unica, nempe malitia, quae ex malo fine aut circumstantia redundat in objectum, ejusque bonitatem moralem omnino destruit. Est contra Cajetanum hic art. 8. & 9. & tom. 1. opus. tract. 17. responsione 14. quem sequuntur ex nostris Marcus a Serra hic art. 4. & extraneis Lorca, Granado, & alii.

Probatur primo conclusio ex D. Thomae, qui variis in locis eam videtur aperte tradere, nam in 2. dist. 38. q. 1. art. 4. sic ait: Cum aliquis vult dare eleemosynam propter inanem gloriam, hic est unus actus voluntatis, & hic actus totus malus est, licet non ab omni eo quod in eo est, malitiam habeat. Et hic q. 19. art. 7. ad 2. Voluntas (inquit) non potest dici bona, si sit intentio mala causa volendi: qui enim vult dare eleemosynam propter inanem gloriam consequendam, vult id quod de se est bonum sub ratione mali, & ideo prout est vox

Thom. Conit, Tom. III.

litum ab ipso malum, unde voluntas ejus est mala. Et in resp. ad 3. Sive voluntas sit ejus quod est secundum se malum, & sub ratione boni; sive sit boni sub ratione mali, semper voluntas erit mala. Respondent Aduersarii, D. Thomam loqui de bonitate simpliciter, & non negare quod dare eleemosynam propter vanam gloriam, sit actus bonus secundum quid, seu ex objecto.

Sed contra primo: D. Thomas loco citato expresse dicit, quod quando aliquis vult id quod de se est bonum sub ratione mali, vultum ab ipso est malum. Et ibidem art. 2. ad 2. ait quod velle bonum quando non debet, si referatur ad vultum, tunc voluntas non est boni, quia velle facere aliquid quando non debet fieri, non est velle bonum; Sed illud vultum est objectum: Ergo ex D. Thomae quando actus a fine operantis, vel ab alia circumstantia vitatur, non remanet bonus etiam ex parte objecti, sed totus malus est, licet non totaliter, seu ex omnibus principiis quae ad illum concurrunt. Unde idem S. Doctor in 2. dist. 38. q. 1. art. 4. ad 4. dicit: Cum aliquis vult dare eleemosynam propter inanem gloriam, hic est unus actus voluntatis, & hic actus totus malus est, licet non ab omni eo quod in eo est malitiam habeat.

Contra secundo: D. Thomas hic art. 5. ad 4. docet, quod cum aliqua circumstantia actum, qui ex objecto esset bonus, reddit malum, talis circumstantia sumitur ut defectiva essentialis objecti, & specificat actum illum, ac prout dicit illi primam moralitatis speciem; si autem praedictus actus haberet simul bonitatem ex objecto, ab eo primario specificaretur, nec circumstantia daret speciem essentialis, sed accidentalem, ut patet: Ergo D. Thomas denegat huic actui bonitatem etiam ex parte objecti.

Contra tertio: Idem S. Doctor 3. Ethicor. lect. 7. docet 8 ex Aristotele bonum in moralibus ut bonum modo dicit, nempe simpliciter, idque explicat exemplo fugitivum, cui uno solum modo potest scopum vel punctum sibi praefixum attingere, & multipliciter ab illo deviare: Recurrendo operationis (inquit) uno solum modo contingit, peccatum autem in actione contingit infinitis modis, & inde est quod peccare est facile, quia multipliciter hoc contingit; sed recte agere est difficile, quia non contingit nisi uno modo, & pauca exempla, quia facile est recedere a contractu legitimo, id est punctum, sive in centro circuli, sive in quacunque alia superficie determinata signari: sed tanquam signum est difficile, quia contingit uno modo. Ergo ex D. Thomae actus non potest esse bonus simpliciter, nisi sit bonus simpliciter, seu ex omnibus principiis ad illum concurrentibus, nempe objecto, fine, & circumstantiis debitis: subindeque non potest esse bonus ex objecto, & malus ex fine operantis, aut ex aliis circumstantiis.

Probatur secundo conclusio ratione fundamentali, quam infinuat idem Doctor Angelicus locis supra citatis. Cum aliquis dat eleemosynam propter inanem gloriam, objectum illius actus, ut habet rationem objecti, & ut specificat, non est bonum, sed potius malum: Ergo non potest dare actui speciem boni. Consequenter patet, Antecedens probatur. Quando aliquis dat eleemosynam propter vanam gloriam, tunc eleemosyna secundum se & absolute non terminat hunc actum electionis, sed ut habet rationem medii ordinati ad malum finem; scilicet acquisitionem vanae gloriae: electio enim habet pro objecto medium ut conducat ad finem, & ad illum ordinatur: Atqui eleemosyna ut habet rationem medii ordinati ad malum finem, scilicet vanam gloriam, non est objectum bonum, sed malum: cum sub hac ratione sit instrumentum mali, & materia in qua exercetur vanae gloriae, sub specie misericordiae & caritatis, licet quantum ad fablevationem alienae miseriae habeat effectum eleemosynae: Ergo cum aliquis dat eleemosynam propter inanem gloriam, objectum illius actus, ut habet rationem objecti, & prout illum actum specificat, non est bonum, sed potius malum.

Confirmatur: Licet electio prius ratione terminetur ad medium, quam ad finem, in genere causae formalis, tamen in genere causae finalis prius terminatur ad finem: unde cum causa finalis sit simpliciter prior, eo quod agens non agit nisi motum a fine, hinc est quod simpliciter loquendo, cum aliquis eligit medium de se bonum ad obtinendum malum finem, v.g. eleemosynam propter vanam gloriam, praecedat malitia finis, & retundatur in objectum sui medium, ejusque bonitatem extinguit. Unde Ambrosius Epist. 48. ad Demetriadem: *Insuper & ambicio, & proprium bonorum superbia desensio, possunt destruire eleemosynas, possunt evanescere martyria, & sua supplicia non ea fortitudine, quam Deus tribuit, sed ea quam de se presumpsit, excipiunt.* Hinc etiam hypocritis, seu appetitus vanae gloriae, fermento comparatur Lucae 12. *Nam sicut malicum fermentum totam farinam cui injicitur massam corrumpit, sic etiam simulatio, cuius semel animum imbecit tota virtutum sinceritate & veritate fraudabit,* inquit Venerabilis Beata lib. 4. in Lucam cap. 52.

K

Contra

S. II.

Solutio Objectionum.

11. Confirmatur amplius: Utrique actus sit bonus, etiam partialiter & inadquate, debet regulari per dictamen recte rationis & prudentie, quae est proxima & immediata regula actuum humanorum, ut disp. 1. ostendimus: Sed electio melius de se boni ad obtinendum malum finem, jejuni v. g. vel elemosyna, ad captandum vanam gloriam, vel alterius actus ex objecto boni, & ex circumstantia mali, non regularitur per dictamen recte rationis & prudentie. Ergo nullum habet bonitatem moralem, etiam partialem & inadquam. Major patet, Minor probatur. Prudentia & recta ratio dicit bonum bene esse faciendum, & bonum fieri male, seu ex malo motivo, non esse bonum: Sed quando aliquod bonum fit ex malo fine, fit ex malo motivo, quia finis dat motum agendi, & quando fit cum mala circumstantia, non fit bene, sed male: Ergo tunc non fit conformiter ad rectam rationem & prudentiam.

12. Probatur tertio conclusio alia ratione desumpta ex doctrina D. Thomae hic art. 3. ad 4. ubi docet, quod omnis circumstantia mala, adveniens actui ex objecto bono, transit in rationem objecti, sed non potest transire in conditionem objecti, nisi destruat bonitatem, quae ex objecto sumenda erat: Ergo actus aliquis mala circumstantia viciatus, nullam retinet bonitatem moralem ex objecto; Minor probatur. Circumstantia non potest transire in rationem objecti, nisi etiam transiat in rationem specificativam, quia ex objecto sumitur specificatio, etiam in moralibus: Sed non potest transire in rationem specificativam, nisi destruat bonitatem specificam, quae ex objecto sumenda erat; alius talis actus haberet duplicem essentiam seu speciem omnino oppositam, & quarum una non posset subordinari alteri: Ergo circumstantia mala non potest transire in conditionem objecti, nisi ipsam bonitatem destruat.

13. Hanc conclusionem probant etiam aliqui ab inconvenienti quod videtur sequi ex adversa sententia. Si enim (inquunt) idem actus simul esset bonus & malus moraliter, esset etiam simul meritorius vitae aeternae, & alicujus supplicii, quod videtur absurdum. Sed haec ratio non arguit: tum quia responderi potest, quod sicut non repugnat in eodem actu ratio boni & mali moralis secundum diversam, ita nec ratio meriti & demeriti: tum etiam quia ad meritum vitae aeternae requiritur quod actus sit simpliciter bonus, & Deo gratus, ac ex imperio caritatis saltem virtualiter in Deum referatur, neutrum autem convenit actui bono ex objecto, & malo ex fine operantis: ille enim in sententia Adversariorum est bonus tantum secundum quid, & cum sit peccatum, saltem veniale, non potest per caritatem referri in Deum; cum peccatum veniale, licet non auferat a subiecto in quo est, habitalem ordinem caritatis, ab ea tamen imperari nequeat, nec in Deum formaliter aut virtualiter referri: quia sicut actus caritatis est conversio in Deum, & peccatum mortale averfio ab illo ut ultimo fine, ita veniale est quadam ab illo diverso, ut docetur in tractatu de peccatis. An vero actus bonus ex objecto, & malus ex aliqua circumstantia, sit meritorius alicujus praemii temporalis, disputat Theologi in tractatu de merito.

14. Dico secundo: Quando objectum actus est malum, & finis bonus (ut cum quis furatur ad dandum elemosynam) non sunt ibi duas species morales, una mali ex furto, & alia boni ex elemosyna; sed una duntaxat mali ex objecto, nempe ex furto. Hac conclusio sequitur ex principiis in precedenti statuta: si enim malitia desumpta ex fine operantis, vel ex alia circumstantia, inficit totum actum, & omnem ejus bonitatem destruit; a fortiori ea, quae derivatur ex objecto, quae est praecipua ac essentialis, idem praesabit, omnemque bonitatem moralem actus pariter destruet.

Deinde, sicut est contra dictamen prudentiae, eligere aliquod bonum medium ob malum finem; ita & assumere malum medium ad obtinendum bonum finem, quia non sunt facienda mala ut evitentur bona.

Adde quod sicut se habet principium in speculativis, ita finis in practiis, ut sepe docent Aristoteles & D. Thomas: unde sicut principium speculativum certum, applicatum ad conclusionem per medium sophisticam, non causat assensum scientificum, sed erroneum; ita finis bonus, intentus per medium malum, non causat actum bonum, sed malum.

Denique, sicut in eo qui dat elemosynam propter vanam gloriam, elemosyna, in quantum est materia & instrumentum vanae gloriae, non est objectum bonum, sed malum (viciatur enim a fine, & ad speciem ejus trahitur, ut in prima ratione praecedentis conclusionis expendimus) ita in eo qui furatur ad dandum elemosynam, elemosyna est boni finis, sed malus, quia est causa furandi, & ratio eligendi malum medium, a quo viciatur, atque ad speciem ejus trahitur: Ergo sicut primus actus est omnino malus, non vero mixtus ex bonitate & malitia, ita & secundus. Unde D. Thom. hic q. 19. art. 7. ad 3. sic ait: *Sive voluntas sit ejus quod est secundum se malum, & sub ratione boni sit finis sub ratione mali, semper voluntas erit mala, sed ad hoc quod sit bona, requiritur quod sit bona sub ratione boni, id est quod velit bonum, & propter bonum.*

Obijcies primo contra primam conclusionem: D. Thomas hic art. 4. cum enumerasset in corp. quadruplicem actus bonitatem, in solut. ad 3. addit: „Nihil pro, habet actioni, habentem unam praedictam bonitatem, & deesse aliam, & secundum hoc contingit actionem, quae est bona secundum speciem suam, vel secundum circumstantias, ordinari ad finem malum, vel e converso: non tamen est actio bona simpliciter, nisi omnes bonitates concurrant.“ Ubi ponderanda sunt haec verba, *habentem unam praedictam bonitatem*: his enim S. Doctor aperte videtur docere, quod actio humana potest habere unam bonitatem moralem, puta ex objecto, & tamen carere aliis, quae desumuntur ex fine, vel circumstantiis, subindeque simul esse bona & mala. Unde in 2. d. 36. quaest. unica art. 5. in fine corp. ait: *Contingit actum habere bonitatem ex materia, & tamen cum male fieri propter indebitas circumstantias.*

Respondet, quod quando S. Doctor dicit quod actioni 16 habentem unam bonitatem, puta ex objecto, contingit deesse aliam, scilicet ex fine, & ob illius defectum reddi peccaminosam, *ly habentem*, non facit sensum compositum, quasi actio simul cum praedicto defectu talem bonitatem conservet, sed reddit sensum divinum, & solum significat, quod quantum est de se habiturus erat actus talem bonitatem, nisi advenisset malitia ex fine illam impediens. Sicut si diceretur, habentem sanitatem contingit dimittere humores, non esset verum in sensu composito, ita ut cum de facto est diltemperies, reuera sit sanitas, sed solum in sensu diviso, quia scilicet adesset tunc quantum est ex aliis principiis, nisi diltemperies accidisset. Eodem modo intelligi & explicari debet alius locus desumptus ex lib. 2. Sententiarum. „Quod autem haec interpretatio sit legitima, patet ex locis quae pro nostra assertionem adduximus, in quibus, quacumque parte actus sit malus denegat ei S. Thomas omnem bonitatem, subindeque docet bonitatem ex objecto, & malitiam ex fine, in eodem actu non posse componi, seu simul reperiri: unde cum ait actus habentem unam bonitatem, deesse aliam, hoc necessario debet intelligi in sensu diviso, sicut expostuimus; praesertim cum idem S. Doctor locus supra citatus doceat circumstantiam malam transire in rationem objecti, atque adeo ipsam bonitatem objectivam destrare.

Obijcies secundo: Cum quis dat elemosynam propter 17 vanam gloriam, ille actus est simul bonus ex objecto, & malus ex fine operantis: Ergo simul habet duas species moralitatis, nempe bonitatem & malitiam. Consequenter patet, Antecedens etiam est evidens quantum ad secundam partem: Probatur vero quantum ad primam: Primo quia nullus actus potest esse malus ex objecto, nisi habeat objectum malum: Sed talis actus non habet objectum malum; nam finis ob quem fit, non est ejus objectum, sed circumstantia: Ergo non est malus ex objecto.

Secundo: Cum quis instante praecocepto dandi elemosynam 18 nam, dat elemosynam ob inanem gloriam, implet praecoceptum: Ergo talis actus est bonus ex objecto. Consequenter patet: cum enim praecoceptum sit de actu bono, impleri nequit, nisi per actum bonum, saltem ex objecto.

Tertio: Si talis actus esset malus ex objecto, haberet 19 duplicem malitiam, unam ex fine, scilicet inanem gloriam, ac etiam ex objecto depravato, scilicet ex elemosyna viciata. Sed hoc dicitur nequit; alias qui daret elemosynam propter vanam gloriam, duplex peccatum committeret, quod videtur absurdum: Ergo, &c.

Quarto: Qui urgente praecocepto dandi elemosynam 20 eam tribuit ob inanem gloriam, melius facit, quam qui nullo modo adimplet tale praecoceptum: Ergo ille actus non est omnino malus, sed retinet aliquam bonitatem, eam saltem quam habet ex objecto.

Denique: Voluit dandi elemosynam ob inanem glo- 21 riam elicitur a virtute misericordiae: Ergo est bona moraliter, saltem ex parte objecti. Consequenter liquet: quoniam virtus moralis non potest non respicere bonum honestum, quod est proprium ejus objectum. Antecedens vero probatur: Tum quia qui habet habitum misericordiae, majorem habet facilitatem ad praedictum actum eligendum, quam qui hujusmodi habitu caret; quod signum est hunc actum a virtute misericordiae procedere: Tum etiam quia talis actus repetitus auget facilitatem ad veros actus misericordiae, atque adeo ipsam virtutem misericordiae: Sed virtus non augetur nisi actu a se elicitis: Ergo talis actus a virtute misericordiae elicitur.

Huius argumento quod est praecipuum fundamentum ad- 22 verte sententiae, respondetur negando Antecedens, quantum ad primam partem. Ad primam probationem in contrarium dicendum, quod licet objectum huius actus, *velo dare elemosynam propter inanem gloriam*, materialiter, & in esse entis sit bonum, formaliter tamen ac in esse ob- 23

23. & ut actum illum terminet ac specificat, non est bonum, sed malum: tum quia habet rationem medii ordinati ad malum finem, scilicet vanam gloriam, unde non est conforme, sed difforme dictamini recte rationis & prudentiae, ut in prima ratione declaravimus: tum etiam quia tunc circumstantia finis mali, transit in rationem objecti specificantis, sicut in ultima probatione ostendimus.

Ad secundam probationem, concessio Antecedente, nego 24 Consequentiam. Ad cuius probationem respondeo ex D. Thom. infra q. 100. art. 9. & 10. leges esse in duplici differentia: quaedam dantur de actibus humanis praecise quoad substantiam & entitatem physicam, vel (quod idem est) quoad bonitatem objectivam materialem; ut quae praecipuum succurrere indigent, audire sacrum, & similes: aliae vero dantur de fine & modo praedictorum actuum, & consequenter de eorum honestate & bonitate formali; cuiusmodi sunt illae quae disponunt de interiori rectitudine hominis, ac de his quae pertinent ad directionem cordis, & ad ipsam justificationem & munditiam interiorum, ut credere, sperare, diligere, penitere, non macchari in corde, non concupiscere rem alienam, &c. Leges igitur quae dantur de sola substantia actus (quibus, ut dixi, est illa quae praecipuum succurrere indigent) adimpleri possunt per actum qui nullam habeat bonitatem formalem, dummodo circa materiam bonam, seu objectum materialem bonum versetur. Unde haec instantia solum probat objectum huius actus, *velo dare elemosynam propter inanem gloriam*: esse bonum materialiter, & in esse entis, non autem ostendit illud esse bonum moraliter, & in ratione objecti specificantis.

Ad tertiam probationem respondeo, aliquos existimare 25 in illo actu duplicem esse malitiam; unam vanae gloriae viciantis & aliam elemosynae viciantem, tunc enim non manet vera elemosyna, sed fit materia vanae gloriae, ac instrumentum superbiae. Unde Augustinus in regula, seu Epist. 109. ait quod *superbia bonis operibus insidiat ut perant; & Chrysostomus loquens de hypocritis, dicit: Cruelis arte vitium: necesse macrone virtutum; jejuniis jejuniis perimit, orationem oratione vacans, misericordiam miseratione profertur.* Verosimiliter tamen videtur non duplicari ibi malitiam, nec aliam dari distinctam a superbia, seu vanagloria, quae, ut supra ostendimus, totum illum actum viciat, ad instar fermenti, quod totam farinam cui inficitur massam corrumpit, vel tineae, quae totum ex quo nascitur pannum corrodit. Unde Christus Matth. 6. dicitur: *Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrarum erit*: ubi per oculum intelligitur SS. Patres intentionem finis, quae si sit mala, reddit totum actionem malam & tenebrosam, omnemque bonitatis lucem ab ea excludit.

Ad quartam respondeo, quod etsi qui urgente praecocepto dandi elemosynam, eam tribuit ob inanem gloriam, minus peccet, quam qui nullo modo adimplet tale praecoceptum, non tamen, proprie & formaliter loquendo, melius facit: quia neuter formaliter bene facit, & ideo comparativum *melius* est de subiecto non supponente. Sicut minus peccat qui dormiens adimplet, non frangit praecoceptum non furandi, quam qui illud violat, non tamen proprie melius facit, quia dormiens, nullam exercens operationem, nihil boni facit, & ubi non est bonum, melius esse non potest.

Ad ultimam nego Antecedens: nam virtus moralis non 26 concurrit nisi ad actus regulatos iudicio prudentiae: volitio autem dandi elemosynam ob inanem gloriam, non regulari distamine prudentiae, ut supra ostendimus: ergo illa non procedit ab habitu misericordiae, sed vanae gloriae. Ad primam probationem in contrarium dicendum est, majorem illam facilitatem, quam experitur is qui habitum misericordiae, ad praedictum actum, non provenire per se ex hujusmodi habitu, sed per accidens: quia dum per se disponit potentiam ad proprium actum, per accidens removendo impedimenta ex parte materiae, reddit ipsam potentiam faciliorem ad actus in materia similes, quamvis formaliter non sint actus virtutis, sed vitii: ad eum modum quo habens habitum misericordiae acquisita, facilius est ad eliciendos actus infusos, non quia virtus naturalis per se influat in actus infusos, sed quia cum praedictae virtutes conveniant in materia, licet non in ratione formali, eo ipso quod acquisita per se habilitet potentiam ad proprios actus, tollit impedimenta quae ex parte materiae retardare possent ad alios quoscumque in tali materia eliciendos. Per quod patet ad secundam probationem: nam esse volitio dandi elemosynam ob inanem gloriam, non fit formaliter actus virtutis, potest tamen per accidens, modo explicato, augere facilitatem ad veros actus misericordiae, tollendo impedimenta ex parte materiae.

Obijcies tertio: Actus credendi mysteria supernaturalia 27 ut a Deo revelata, elicitur a virtute fidei, subindeque est bonus ex objecto: Sed ille potest ad malum finem ordinari, ut si quis credit ob vanam gloriam: Ergo idem actus potest esse simul bonus ex objecto, & malus ex fine operis.

Confirmatur: Si aliquis vellet suscipere baptismum, 28 Theol. Cont., Tom. III.

aut pati martyrium ex vana gloria, talis volitio esset mala, utpote relata ad malum finem, & bona, utpote dispositio ad justificationem, quae per baptismum aut martyrium obtinetur: Ergo idem actus bonitatem & malitiam moralem simul habere potest.

Ad objectionem respondet Joannes a S. Thom. quod 29 ille qui credit ex motivo vanae gloriae, vel ex alio temporalis, credit ex fide acquisita, quae innititur testimonio humano: sicut hereticus mysterium quod non discedit, non assensit ex vera fide supernaturali, sed ex motivo & testimonio humano; quia scilicet talia mysteria sibi videntur credibilia. Rationem assignat, quia (inquit) actus verae fidei, debet a gratia excitante procedere: quando autem aliquis credit ex motivo vanae gloriae, talis assensus, cum sit peccatum, saltem veniale, non potest produci a gratia excitante, quae non potest in actus malos influere: Ergo nec potest esse actus verae fidei. Verum haec ratio non videtur bona: malitia enim actus non oblat quominus ille sit ex motione divina supernaturali, quae potest attingere entitatem actus mali, praescindendo ab ejus malitia & deformitate; ut patet in sacerdote consecrante hostiam propter fornicium, aut alium malum finem; nam licet talis consecratio sit mala & sacrilega, procedit tamen ab auxilio speciali Dei, moventis & applicantis sacerdotem ut suae virtutis instrumentum.

Verius ergo vel probabilius est, praedictum actum a fide 30 infuso procedere; cum enim essentialiter sit virtus intellectualis per se primo speculativa, nec secundum se respicit objectum sub ratione boni, sed sub ratione primi veri, non videtur destrui ejus actus per hoc quod ad finem extrinsecum pravum referatur; quia talis relatio, licet repugnet bonitati morali, non tamen certitudinem & infallibilitatem, quae est essentialis fidei. Juxta quam doctrinam ad argumentum responderet, actum credendi propter vanam gloriam non habere bonitatem moralem ex objecto, est elicium a virtute fidei: quia non est de ratione actus fidei habere bonitatem moralem ex proprio objecto, vel alunde, sed tantum veritatem & infallibilitatem.

Ad confirmationem dicendum, quod si aliquis ex inani 31 gloria vellet suscipere baptismum, consequenter quidem ex vi sacramenti, & ex opere operato, aliquem ejus effectum, scilicet characterem, ad quem non alia requiritur dispositio, quam voluntas eum suscipiendi; non reciperet tamen gratiam sanctificantem, quia baptismus eam non confert adultis, nisi mediante aliqua dispositione, quae ad minus sit attritio supernaturalis, ut magis communiter docent Theologi in Tractatu de Sacramentis. Si autem velis sequi eorum sententiam, qui dicunt volitionem suscipiendi baptismum sufficere ut gratiam conferat, dicere poteris, illam voluntatem non concurrere ad gratiam per modum dispositionis, sed per modum conditionis, sicut ad characterem, & sic non requiri quod sit bona moraliter. Qui autem vellet pati martyrium ob inanem gloriam, nec gratiam, nec aureolam martyrii consequeretur, quia tale martyrium non esset verum, sed apparens; cum verum martyrium debeat esse effusio sanguinis propter Christum, aut fidei defensionem. Unde Hieronymus super illud ad Gal. 1. *Non estimamini inanis gloriae cupidi, ait: Martyrium ipsum, si ille fiat ut admirationi & laudi habeatur a fratribus, frustra sanguis effusus est.* Immo aliqui existimant, profusionem vitae & sanguinis in tali causa esse peccatum mortale: quia licet inanis gloria secundum se sit tantum veniale, tamen prodigere vitam ex inani gloria, vel alio pravo fine, est mortale, sicut absque aliquo bono fine morti se exponere.

Obijcies quarto: In naturalibus potest eadem res esse 32 bona ex uno capite, & simul mala ex alio; nam idem homo potest esse boni auditus, & mali visus; habere pulcras manus, & pedes deformes: Ergo & in moralibus eadem actio poterit simul esse bona ex objecto, & mala ex fine, vel e contra. Consequenter probatur: quia ut ait Sanctus Thomas art. 1. hujus quaestiones: *De bono & malo in actionibus oportet loqui, sicut de bono & malo in rebus.*

Respondet, concessio Antecedente, negando Conse- 33 quentiam. Ad cuius probationem dico de bonitatem & malitiam in moralibus, quantum ad multa loquendum esse, sicut de bono & malo in naturalibus: nam sicut in rebus naturalibus, una est bonitas essentialis, alia accidentis; ita in moralibus, una bonitas desumitur ab objecto, alia a circumstantiis, quae sunt veluti accidentia actuum humanorum. Item sicut bonitas totalis confugit ex plenitudine essendi in esse naturali, ita & in esse morali. Sed discrimen est in eo, quod in naturalibus malum unius partis non inficit aut destruit bonitatem alterius; unde bonitas ex essentia potest simul esse cum malo accidente, & bonitas unius partis, cum malo alterius: in moralibus vero malitia quae est ex fine, vel aliis circumstantiis, totum actum inficit, & omnem bonum ejus destruit, ut supra ostendimus; siquae impossibile est, bonitatem ex objecto stare cum malitia ex fine, vel bonitatem ex fine cum malitia ex objecto: sicut docent Theologi in tract. de virtutibus, quod 34

virtutes morales, licet inter se sint essentialiter distincte, tamen ita sunt connexae, ut nulla adsit, si una deficiat.

34 Obiicit ultimo contra secundam conclusionem: Iste actus, *volò furari ut dem elemosynam*, est bonus ex fine, & malus ex objecto: Ergo habet simul duas species moralitatis. Consequenter patet, Antecedens probatur. Idcirco iste actus, *volò dare elemosynam propter inane gloriarum*, est malus ex fine, quia ordinatur ad malum finem, & ex tali ordinatione vitatur: Sed iste actus, *volò furari ut dem elemosynam*, non ordinatur ad finem malum a quo vitatur: Ergo non est malus, sed bonus ex fine.

Confirmatur: Iste duo actus, *volò jejuniare ut dem elemosynam*, & *volò furari ut dem elemosynam*, habent eundem finem, scilicet elemosynam. Sed hic finis tribuit priori actui bonitatem suam: Ergo & posteriori.

34 Ad objectionem respondeo negando Antecedens, quantum ad primam partem: Ad cuius probationem dicendum, quod licet in isto actu *volò furari ut dem elemosynam*, elemosyna non sit medium ad malum finem, sicut in priori actu, quo quis vult dare elemosynam propter vanam gloriam, subindeque non ex eo vitatur; bene tamen ex eo quod sit finis movens ad malum medium, & malitia mediū redundet in finem, ejusque bonitatem destruat. Unde

Ad confirmationem dico, quod licet isti actus, *volò jejuniare ut dem elemosynam*, & *volò furari ut dem elemosynam*, materialiter habeant eundem finem, non tamen formaliter: nam in secundo actu malitia mediū vitat finem, & in ipsum refunditur, ita ut finis non sit elemosyna absolute, sed ut causa furti, ex quo efficitur mala malitia furti.

ARTICULUS II.

An possit idem actus moralis habere duplicem speciem, quae simul sit bona, vel simul mala?

36 O Stendimus articulo precedenti, eundem actum non posse simul habere duas species moralitatis inter se oppositas, bonitatis scilicet & malitiae: nunc breviter discutendum est, an possit habere simul duas species bonitatis, vel duas species malitiae: v.g. dum aliquis vult jejuniare ad satisfaciendum pro peccatis; quaerit an ejus actus sit simul in specie abstinenciae & penitentiae: vel dum quis vult furari ut fornicetur, vel occidere ut furatur, an talis actus sit simul in specie furti & fornicationis, vel in specie homicidii & furti?

37 Partem negativam tenet Vasquez hic disp. 51. c. 3. ubi negat eundem numero actum humanum posse esse in duplici specie bonitatis moralis, quarum una sit ex objecto, alia vero ex fine; quamvis concedat posse esse in duplici specie malitiae moralis; & in suam sententiam pertrahere conatur Ferraricensis & aliquos ex Nominalibus, quos tamen Salmanticenses, & alii Moderni ab hac opinione vendicant. Unde vix est qui praedicta subscribat sententiae, praeter Vasquez, cui proinde adaptari potest illud Genes. 16. *Manus ejus contra omnes, & manus omnium contra eam.*

Dico igitur, unum & eundem actum posse simul habere duas species bonitatis, vel duas species malitiae, unam ex fine, & aliam ex objecto.

38 Probatur primo ex D. Thom. hic art. 4. ubi ait: „Actio, nesci humanae habent rationem bonitatis ex fine a quo dependet, praeter bonitatem absolutam qua in eis existit. Ii. 2. Ubi per bonitatem absolutam, intelligit essentialiam, desumptam ex objecto, ut disputatione precedenti annotavimus. Et statim ponit quadruplicem bonitatem, quae potest reperiri in actu, inter quas numerat bonitatem ex objecto, & ex fine, tanquam distinctas. Idem habet art. 6. & 7. ubi ad 1. ait, „quod secundum substantiam suam non potest aliquid esse in duabus speciebus, quorum una sub altera non ordinatur, sed secundum ea quae rei adveniunt, potest aliquid sub diversis speciebus contineri; sicut hoc ponum secundum colorem continetur sub hoc specie, scilicet albi; & secundum odorem, sub specie huius, huiusmodi. Denique 3. cont. gen. c. 132. clarissime docet nostram sententiam, his verbis: „Contingit unum actum duorum virtutum esse, dum actus unus virtuti ad finem alterius virtuti ordinatur; ut cum quis furatur ut fornicetur, actus quidem secundum speciem suam, est avaritia, secundum intentionem vero, luxuria. Eodem modo in virtutibus contingit, quod actus unus virtutis ad aliam virtutem ordinatur: sicut cum quis dat sua ut cum altero amicitiam habeat caritatis, actus quidem ex fine specie est liberalitatis, ex fine autem, caritatis.”

39 Probatur secundo ratione: Bonitas & malitia moralis actus sumatur ex conformitate vel difformitate ad rationem: Sed unus & idem actus potest esse conformis vel difformis rationi duobus modis inter se diversis; potest enim habere conformitatem vel difformitatem ad rationem ex parte objecti, quod immediate respicit, & ex parte finis ad quem ordinatur, ut patet in exemplis adductis: nam cum quis tribuit elemosynam ad satisfaciendum pro peccatis, in isto actu datur objectum, nempe sublevatio alienae miseriae, quod ex se est rationi consonum; deinde datur bonitas penitentiae, specie diversa ab honestate misericordiae: item cum quis furatur ad fornicandum, in isto actu duplex reperitur deformitas; una ex objecto, scilicet ex re aliena quae tollitur; altera ex fine ad quem ordinatur, nimirum fornicatione: Ergo idem actus duas species bonitatis, vel duas species malitiae, simul habere potest.

Probatur tertio: Actus terminatus ad bonum objectum, & bonum finem, v.g. velle jejuniare ad satisfaciendum pro peccatis, procedit a distinctis virtutibus, a temperantia scilicet, & penitentia: Ergo habet ab utraque suam speciem bonitatem. Consequenter patet, actus enim pertinere non potest ad aliquam virtutem, nisi attingat objectum sub ratione formalis illius, in qua ratione specialis bonitas & honestas necessario imbibitur. Antecedens vero probatur: Actus terminatus ad bonum objectum, & bonum finem, elicitur ab una virtute, ab ea scilicet ad quam pertinet objectum, & imperatur ab alia, ad quam pertinet finis, ut electio jejuniandi ad satisfaciendum pro peccatis, elicitur a temperantia, & imperatur a penitentia: Ergo procedit a distinctis virtutibus, nempe ab una elicitive, & ab alia imperative. Unde D. Thom. 2. 2. q. 124. art. 2. ad 2. ait: „Martyrium est actus caritatis ut impenitentis, fortitudinis autem ut elicientis.” Et qu. 32. art. 1. ad 2. „Nihil prohibet (inquit) actum qui est proprie unius virtutis elicitive, attribui alteri virtuti si actus ordinantur & imperant ad suum finem. Et hoc modo dare elemosynam ponitur inter opera satisfactoria, in quantum miseratio in defectum patientis ordinatur ad satisfaciendum pro culpa. Secundum autem quod ordinatur ad placandum Deum, habet rationem sacrificii, & sic imperatur a latra.”

Confirmatur haec ratio, & simul praecipuum Adversarii fundamentum convellitur. Si praedictus actus non procederet a diversis virtutibus, maxime quia ab illa sola eliceretur, ad quam pertinet finis, ea nullo modo concurrerent, ad quam pertinet objectum: Sed hoc dici nequit: Ergo nec illud. Major est praecipuum fundamentum Vasquez, Minor vero probatur. Primo: Licet potentia vel habitus possint imperare actum, quicquid extra suum objectum adequatum, non tamen possunt ipsam elicere: v.g. voluntas potest imperare visionem, sed non elicere, quia visio est extra objectum voluntatis, & necessario dependet a visu: Sed jejunium, verbi gratia, vel martyrium est extra objectum adequatum caritatis, vel penitentiae, quae solum respiciunt dilectionem Dei, vel dolorem de peccatis: Ergo neutrum potest elici a caritate, vel a penitentia, sed ab ipsis dumtaxat imperari.

Probatur secundo eadem Minor: Actus habens objectum bonum, & bonum finem, habet specialem difficultatem ex objecto, distinctam ab ea quam habet ex fine: Ergo praeter influxum sui imperii virtutis, ad quem pertinet finis, requiritur specialis influxus illius ad quem pertinet objectum. Antecedens patet, jejunium enim, vel martyrium specialem habet difficultatem ex objecto, distinctam ab ea quae in actu caritatis, aut dolore de peccatis invenitur; Consequenter vero probatur: tum quia ubi est specialis difficultas ex parte actus, opus est specialis virtutis ex parte principii: tum etiam quia sicut quilibet virtus habet determinatum materiam, & determinatum rationem formalem in tali materia; ita versari debet circa determinatam difficultatem in eadem materia. Unde impossibile est virtutem ad quam pertinet finis, extendi ad difficultatem quam actus habet ex objecto, pertinente absolute ad aliam virtutem distinctam. Et haec est ratio fundamentalis connexionis virtutum moralium sub statu perfecto; quia nulla earum specialis est sibi sufficiens ad perfectum actum, ob alias difficultates in aliis materiis, quae ipsam impedire possunt: potest enim aliquis impediri, v.g. ab exhibendo Deo cultum religionis, nedum ex intrinseca difficultate huius operis, sed etiam ex affectu ad pecunias, vel voluptates a Deo avertentes, aut ex timore mortis: unde nisi habeat virtutem liberalitatis domantem affectum ad pecunias, virtutem temperantiae superantem affectum ad voluptates, & virtutem fortitudinis vincentem passionem timoris, non poterit perfectum actum religionis exercere: quia per solam virtutem religionis non poterit superare difficultates, quae reperiuntur in subiiciendo rationi affectum ad pecunias & voluptates, vel passionem timoris.

Tertio minor principalis suadet: Ex frequentatione actus imperati non solum intenditur virtus imperans, sed etiam virtus ad quam pertinet actus imperatus; v.g. si a caritate imperentur actus fortitudinis, exercendo tales actus imperatos fortitudinis: crescit non solum caritas, sed etiam fortitudo: Ergo tales actus fortitudinis, non solum a caritate ut imperante, sed etiam a fortitudine ut eliciente procedunt. Consequenter est manifesta: quia actus solum intendunt habitum a quo procedunt.

Quarto eadem Minor potest probari ex variis absurdis 44 & in-

& inconvenientibus, quae sequuntur ex diversis sententia: Si enim actus boni & honesti ab ea solum virtute procederent, ad quam pertinet finis, ea ad quam pertinet objectum nullo modo concurrerent, sequeretur primo superfluum esse virtutes morales, tam acquistas, quam infusas; quia actus qui versantur circa propriam materiam ipsarum sunt ordinabiles in finem caritatis, ac proinde omnes possent immediate a sola caritate elici. Ex quo ulterius sequeretur, in Christo nullum fuisse actum ab aliqua virtute morali elicitem, sed actus solius caritatis; quod est praesquam falsum: tum quia aperte repugnat Scripturae; in qua actus misericordiae, humilitatis, patientiae, obedientiae, & aliarum virtutum passim illi attribuantur: tum etiam quia omnes aliae virtutes a caritate fuissent in eo superfluae, & consequenter non debuissent ipsi insinuari; sicut propter hanc superfluitatem non fuerunt ipsi infuse fides, spes, & penitentia, ut in Tractatu de Incarnatione disp. 12. art. 3. docetur. Sequela manifesta est: nam omnes actus Christi imperabantur actualiter a caritate, & in finem ipsius actualiter referebantur: Ergo si actus boni & honesti ab ea solum virtute procedant, cuius est finis ab quem ordinantur, omnes actus Christi Domini fuere a sola caritate elicti. Sequeretur etiam ex eodem principio, quod caritas non possit dici forma omnium virtutum: nam ex D. Thoma 2. 2. quest. 23. art. 8. caritas dicitur forma virtutum, quia imperat earum actus, ipsasque applicat ad eos elicientes: subindeque, si actus virtutum moralium ab eis immediate non elicerentur, sed a sola caritate, a qua in finem supernaturalem diriguntur, ipse non possit dici forma aliarum virtutum, nec eas informaret & perliceret, sed potius destrueret ac expelleret.

Probatur quinto: Si omnes actus boni & honesti ab ea solum virtute procedant, ad quam pertinet finis, ea nullo modo concurrerent ad quam pertinet objectum, non erit melius, seu majoris meriti, ad finem caritatis seu penitentiae eligere opera excellentioris virtutis, quam opera virtutis inferioris: ut in illis non erit bonitas aliqua moralis illius virtutis assumpta; desumpta ex ordine ad objectum, sed omnis bonitas talium actuum erit desumpta ex fine virtutis imperantis ad quem ordinantur. Unde non erit maioris meriti eligere martyrium ob amorem Dei, quam velle dare elemosynam, vel jejunare uno die: quod praesquam absurdum est.

Nec valet quod ait Vasquez, ceteris paribus, melius esse eligere opus excellentioris virtutis, non quia inde peculiaris bonitas specie diversa oriatur, sed quia medium illud, cum sit magis idoneum, facit intentionem meliorem. Non valet, inquam, nam quod medium excellentioris virtutis assumptum ab alia, verbi gratia, a caritate, sit magis idoneum, hoc non potest sumi ab ipsa caritate imperante; cum ejus imperium sit aequale respectu omnium mediorum, ut supponimus: Ergo debet sumi ex majori perfectione, quam ex propria specie & objecto habet actus excellentioris virtutis: sicut quod lux magis participetur in crystallo quam in ligno, non oritur ex parte lucis, quae aequaliter se offert, sed ex parte crystallicae & ligni, quae sunt magis vel minus disposita ad recipiendum lucem: Ergo si actus praestantioris virtutis est aptius medium ad finem caritatis, & ideo majus meritum efficit, debet habere specialem bonitatem ex objecto, distinctam ab ea quae ex imperio caritatis & directione in finem supernaturalem ei advenit.

Denique suaderi potest conclusio alia ratione fundamentalis. Actus habens bonitatem ex objecto, non amittit illam ex relatione ad ulteriorem finem bonum, sed non obstante tali relatione eam retinet: Ergo duplici bonitate gaudet, una ex objecto, & alia ex fine intrinseco ad quem refertur. Consequenter patet, Antecedens probatur. Forma superior, etiam si sit ordinis supernaturalis, non destruit, sed magis perficit inferiorem ipsi subordinatam: At bonitas virtutis imperantis, maxime si est caritas, est forma superior & quasi universalis ad omnes actus quos imperat: Ergo eorum bonitatem moralem non destruit, sed potius ipsam fovet ac perficit.

Confirmatur: Bonitas non destruitur, nisi per suum contrarium, scilicet per malitiam: At ex eo quod actus refertur & ordinatur in meliorem finem & ad superiorem virtutem, non fit malus, sed potius melioratur & perficitur, ut patet in exemplis supra adductis: Ergo ex relatione ad ulteriorem finem, actus non amittit bonitatem quam habet ex objecto & ex fine proximo.

Dices cum Vasquez, eo ipso quod actus ordinatur ad ulteriorem finem, ejus bonitatem objectivam destrui, quia hoc ipso talis bonitas non est volita ratione sui, sed ratione alterius, quod est contra rationem virtutis, cuius honestas propter seipsum debet diligi, ut colligitur ex Aristotele 2. Ethic. c. 4. asserente, *Quod actus iustitiae sit bonus, non sufficit quod sit circa rem iustam, sed requiritur primo quod fiat scienter, secundo ex electione, tertio propter ipsum.* Et lib. 6. cap. 12. inquit, *quod actus virtutis, primo debet fieri non ignoranter, secundo non ab invico, Theol. Genes, Tom. III.*

tertio ab hoc, id est, propter ipsius virtutis honestatem. Hoc est praecipuum ac fere unicum huius Auctoris fundamentum.

Sed contra: Bonum superius, ut dicebamus, non consumit aut destruit bonum inferius, ex eo quod istud illi subordinatur, & ad illud referatur, bonum enim bono non est contrarium, sicut nec verum vero; immo potius ex tali subordinatione & relatione bonum inferius perficitur; quia inferiora perficiuntur ex subordinatione, & conjunctione cum superioribus; ut corpus ex unione cum anima, luna ex conjunctione cum sole, & instrumentum ex subordinatione ad agens principale: Ergo absurdum est dicere, quod eo ipso quod alius actus, ex objecto bonus & honestus, ordinatur in finem extrinsecum bonum, puta jejunium ad satisfaciendum pro peccatis, propriam bonitatem objectivam amittat; alias, ut supra dicebamus, caritas, quae actus omnium virtutum in finem supernaturalem dirigit, eorum bonitatem objectivam destrueret, ac omnes virtutes morales, nec esset earum forma, sed ruina & destructio.

Confirmatur: Quando aliquis actus virtutis, v.g. temperantiae, imperatur a caritate, habet meritum non solum correspondens caritati imperanti, sed etiam temperantiae ipsi elicienti, sive illud premium ei collatum intuitu talis virtutis sit accidentale, sive essentiale, de quo in Tractatu de merito, disp. 2. art. 6. Ergo etiam duplici bonitate gaudet, quarum una correspondet objecto immediate respicit, scilicet caritati temperantiae; altera provenit a fine, ad quem a caritate refertur. Consequenter patet: siquidem meritum est propria passio bonitatis moralis: Ergo ubi reperitur duplex meritum, duplex etiam bonitas moralis reperiri debet. Antecedens vero colligitur ex variis Scripturae locis, in quibus promittitur premium operibus misericordiae, & caritatis, quia in hac vita exercentur, non solum quia caritatis sunt, sed etiam quia procedunt ab illis virtutibus: dicitur enim Matth. 23. *Ventis benedicti Patris mei, possessores paratum vobis regnum: esurivi enim & desistis mihi manducare, &c.* Similiter virginitati & martyrio, ut sunt actus temperantiae & fortitudinis, correspondent aliqua praemia accidentalia, quae aureole appellantur; ut in Tractatu de beatitudine ostensum est: Ergo, &c.

Ad locum vero Aristotelis, cui maxime Vasquez confidit, respondetur quod cum Philosophus dicit opus virtutis debere fieri propter ipsum, solum intendit actum virtuosum debere esse non solum ex scientia, & electione, sed etiam propter ipsam virtutem, fieri propter honestatem virtutis, tanquam propter finem saltem proximum & intermedium: si enim aliquis bonum opus eliceret ex passione, vel timore, aut propter lucrum, vel inane gloriam, non esset actus virtutis, sed viti. Non negat tamen Philosophus, quod opus illud possit ad ulteriorem finem ordinari, & ex imperio alterius virtutis praestantioris fieri. Ita D. Thom. 2. Ethic. lect. 4. & lib. 10. & in 1. dist. q. 2. a. 1. ad 3. ubi sic ait: „Propter se dicitur dupliciter: uno modo secundum quod opponitur ad propter aliud; & hoc modo virtutes & honestum non propter se diliguntur, cum etiam ad aliud referantur. Alio modo dicitur propter se, secundum quod opponitur ad per accidens; & sic dicitur propter se diligi, quod habet in natura sua aliquid movens ad diligendum, & hoc modo virtutes propter se diliguntur, quia habent in se aliquid unde quaeruntur, etiam si nihil aliud ab eis contingeret. Non tamen est inconveniens, ut aliquid propter se ametur, & tamen ad alterum ordinetur.”

Ex quo solummodo manet aliud fundamentum adversus sententiam, quod potest sic breviter proponi. Quando quis eligit opus pietatis propter penitentiam, tale opus non appetitur propter se, sed tanquam medium ad penitentiam; Atqui medium qua tale non habet rationem boni honesti, quae soli fini convenit, sed tantum boni utilis: Ergo talis electio non habet honestatem seu bonitatem moralem ab objecto, quod immediate respicit, sed tantum a fine extrinseco ad quem ordinatur, subindeque non duplici, sed unica tantum bonitate gaudet.

Huius, inquam, argumento jam patet solutio; dicendum est enim, quod opus pietatis, assumptum propter penitentiam, v.g. elemosyna facta ad satisfaciendum pro peccatis: simul appetitur & propter se proxime & immediate, ratione propriae honestatis ac bonitatis moralis, & propter aliud, nempe propter penitentiam, ad quam ab operante ordinatur; unde non habet rationem pari medii, nec puri finis, sed finis simul ac medii, seu finis intermedii; & est bonum honestum ratione sui, & bonum utile ratione ordinationis ad penitentiam; & consequenter duplicem habet speciem bonitatis moralis, unam ex objecto in quod immediate tendit, alteram ex fine extrinseco ad quem ordinatur. Quamvis autem sit prima & essentialis, dicemus articulo sequenti.

ARTICULUS III.

A quo actus, ad finem extrinsecum ordinatus, habeat speciem essentialiter bonitatis, an ab objecto, vel a fine?

§. I.

Quibusdam praeiudici, referuntur sententiae, & vera eliguntur.

Notandum primo, ad actum morale ex objecto & fine, v.g. ad largitionem elemosynae in satisfactionem pro peccatis, tres saltem actus concurrere, nimirum intentionem satisfaciendi pro peccatis, volitionem dandi elemosynam, & exteriorem elemosynae largitionem, quae elicitur a potentia exteriori ex imperio voluntatis. Ex quibus intentio satisfaciendi est actus pure imperans & elicitus, executio exterior habet rationem actus pure imperantis, volitio vero dandi elemosynam est actus simul elicitus & imperans, elicitur enim a voluntate ex imperio virtutis poenitentiae, intendit satisfaciendi Deo pro peccatis. Ut primo actus, scilicet intentione satisfaciendi, nullus est difficultas: illa enim essentialiter specificatur ab honestate satisfaciendi, quae est finis intrinsecus, & immediatus ipsius objectum. Similiter non est dubium de actu exteriori, & pure imperato, cum enim actus exterior sit unus actus in esse moris cum interiori a quo imperatur, & quem immediate terminat, idem prolixius iudicium de illo ac de isto ferendum est. Tota ergo controversia, & difficultas procedit de secundo actu, volitione scilicet dandi elemosynam, ut a poenitentia imperatur. Pro cuius maiori declaratione, posse considerari dupliciter, vel reduplicative, ut imperatur a poenitentia, & procedit ex virtute & intentione ipsius, quasi medium electum ad satisfaciendum; vel specificative, in quantum actus elemosynae, respiciens honestatem sui objecti, quamvis aliunde imperetur & ordinatur ad aliam finem ulteriorem.

Secundo notandum est, hunc actum posse considerari dupliciter, vel reduplicative, ut imperatur a poenitentia, & procedit ex virtute & intentione ipsius, quasi medium electum ad satisfaciendum; vel specificative, in quantum actus elemosynae, respiciens honestatem sui objecti, quamvis aliunde imperetur & ordinatur ad aliam finem ulteriorem.

Primo modo habet rationem electionis: sub alia vero consideratione, & per comparationem ad objectum sub ratione honesti & finis intermedii, est intentio. Unde Cajetanus supra qu. 8. art. 3. dicit talem actum esse unum unitate subjecti, quia est unica operatio entitativa; sed multiplicem numerofitate formarum, quoniam sub una ratione est intentio, sub alia vero electio. His praemissis

Circa propositam difficultatem varie opinantur Auctores: Valquez enim hic disp. 51. censet actum morale, quoties ad extrinsecum finem ordinatur, ab ipso fine, non vero ab objecto specificari. Curiel vero in alio extremo positus, asserit quod actus humanus, etiam formaliter & reduplicative ut imperatur, habet speciem essentialiter bonitatis vel malitiae moralis ab objecto, non vero a fine. Valentia autem hic puncto 4. docet illum tam ab objecto, quam a fine specificari. Pro resolutione

Dico primo: Actus imperatus, ut talis formaliter & reduplicative, non specificatur ab objecto, sed a fine operantis.

Probatur breviter: Actus imperatus, in quantum huiusmodi, respicit essentialiter finem operantis: v.g. volitio dandi elemosynam, ut imperata a virtute poenitentiae, respicit essentialiter honestatem poenitentiae, & non solum in suo objecto proximo, nempe honestate misericordiae; Ergo ut sic specificatur a fine operantis. Consequentia patet: Respectiva enim specificatur ab eo quod per se primo & essentialiter respiciunt: Sed actus humani, tam in esse moris, quam in esse physico considerati, sunt de genere respectivorum: Ergo, &c. Antecedens vero sic ostenditur: Actus imperatus, in quantum huiusmodi, respicit essentialiter id quod respicit virtus a qua imperatur: Sed virtus a qua imperatur volitio dandi elemosynam, respicit essentialiter finem, nempe bonum poenitentiae: Ergo & ipsa volitio elemosynae, ut imperata a virtute poenitentiae. Unde D. Thom. quaest. unica de virtutibus art. 10. ad 10. sic ait: Actus aliusque habens, prout imperatur ab illo habitu, accipit speciem moralem formaliter operando de ipso actu: unde cum quis fornicatur ut fornicetur, actus ipse, licet materialiter sit intemperantia, tamen formaliter est avaritia.

Confirmatur: Actus imperatus, ut talis formaliter, est subordinatus actui imperanti, & quodammodo unus & idem cum eo: unde in quantum huiusmodi, habet suam specificationem essentialiter ab eo, a quo actus imperans ipsam desumit: Sed actus imperans specificatur a fine operantis, quem tanquam proprium & immediatum objectum respicit, ut patet ex infra dicendis: Ergo & actus imperatus, formaliter & reduplicative quo talis, a fine operantis speciem sumit.

Dico secundo: Actus imperatus specificative sumptus, non specificatur a fine operantis, sed ab objecto seu fine operis.

Probatur primo ex D. Thoma, qui variis in locis clare & expresse hanc conclusionem docet. Nam hic art. 2. ait: Sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma, qua dat speciem ei, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex objecto convenienti. Et art. 4. recensens quatuor bonitates, quae in actu humano reperitur, dicit quod una est secundum genus, prout scilicet est actio (quae est bonitas physica seu naturalis); alia vero secundum speciem, quae accipitur secundum objectum convenientem, quae moralis est; tertia secundum circumstantias, quae secundum accidentia quaedam; quarta secundum finem, quae secundum habitudinem ad bonitatis causam. Item supra quaest. 7. art. 3. ad 3. docet finem operantis non dare actui speciem substantialem, sed esse circumstantiam eius; ut si quis fornicet pugnet ob liberationem patriae, species essentialis illius actus non sumitur ex liberatione patriae, sed ex bono fortitudinis. Denique in 4. dist. 16. q. 3. art. 1. q. 2. ad 3. facta distinctione inter finem operis & operantis, de primo ait: Iste finis dat speciem actui, unde vel non est circumstantia, &c. Alius vero est finis operantis, & hic finis dicitur circumstantia cur: ab hoc autem actu non recipit speciem propriam, sed quasi communem, secundum quod actus imperati induunt speciem virtutis vel vitii imperantis, supra speciem quam habent ex habitu eliciente.

Probatur secundo ratione quam insinuat S. Doct. locis citatis. Finis operantis est circumstantia actus imperati absolute considerati, quae vocatur circumstantia cur: Sed actus humani non specificatur a circumstantiis, nec ab eis bonitatem aut malitiam essentialiter, sed dumtaxat accidentalem desumunt; cum circumstantiae sint veluti quaedam accidentia moralia humanorum actuum, ut constat ex dictis disputatione precedenti art. 2. Ergo actus imperati non specificatur a fine operantis, sed ab objecto, seu fine operis.

Confirmatur: Si actus imperati specificarentur a fine extrinsecus, ad quem ordinatur, sequeretur quod finis operantis nunquam esset circumstantia: Sed hoc est falsum & contra communem sententiam: Ergo & illud. Sequela probatur: Finis operantis, si comparatur ad intentionem, & actum imperantem, non est circumstantia, sed objectum proprium & specificativum, ut supra annotavimus: Actus si pariter det speciem essentialiter electionis, & actui imperato, nunquam erit circumstantia, seu accidentis morale actus humani.

Probatur tertio: Actus imperatus specificatur ab eo quod primo & immediate respicit: Sed primo & immediate respicit objectum, secundario vero & mediate finem operantis, ut patet in exemplo adducto: volitio enim dandi elemosynam, a virtute poenitentiae imperata, primo & per se respicit honestatem misericordiae, secundario vero & per accidens tendit in bonum poenitentiae, ad quod ab operante ordinatur, immo tamen finem non respicit, nisi ut terminata ad proprium objectum, & consequenter ut ab ipso specificata: Ergo actus imperatus non specificatur a fine operantis, sed ab objecto & fine operis.

Confirmatur: Ordinatio qua iste actus ordinatur ad finem extrinsecum operantis, non mutat ejus naturam: Ergo si talis actus ex se, & secundum se sumptus, habeat suam speciem essentialiter ex objecto, etiam ad finem extrinsecum ab operante ordinatur, eandem speciem servabit, & solum addet novum ordinem ad finem operantis, & ratione ejus novam speciem accidentalem. Sicut quia color non mutat essentialiter hominis, non addit illi novam speciem substantialem, sed accidentaliter tantum intra propriam speciem perfitur.

Probatur quarto: Actus imperati non eliciuntur ab eo virtute, ad quam pertinet finis, sed ab ea ad quam pertinet objectum, verbi gratia, actus jejunii imperatus a poenitentia, non elicitur a poenitentia, sed ab abilitate; martyrium imperatum a caritate, non elicitur a caritate, sed a fortitudine, ut docet S. Thom. 2. 2. q. 124. art. 2. ad 2. Ergo actus imperati non specificatur a fine, sed ab objecto. Consequentia patet: quia idem est specificativum actus, & habitus a quo procedit: Ergo si actus imperatus non procedat a virtute, ad quam pertinet finis, sed ab ea ad quam pertinet objectum, non specificatur a fine, sed ab objecto.

Denique si actus imperati specificarentur a fine operantis, omnes actiones iusti, qui se & omnia sua ex caritate resultant in Deum, essent ejusdem speciei essentialiter, nempe caritatis, & nunquam iustus exerceret actum alterius virtutis, subindeque omnes alia virtutes a caritate, in eo essent otiosae & superfluae: quod est absurdum, ut articulo precedenti ostendimus. Sequela patet; nam in tali homine omnes actus quos exercet, referuntur in finem caritatis: Ergo si actus imperati specificentur a fine operantis, non vero ab objecto & fine operis, omnes actus huius hominis erunt ejusdem speciei essentialiter.

Sequeretur etiam ex eadem sententia, quod actus fidei informis, & fidei informate, non essent ejusdem speciei essentialiter, sed diversae; quia unus specificaretur ab objecto, alter vero a fine caritatis, a qua informatur unde

unde fides non esset ejusdem speciei essentialis in homine peccatore, & in homine existente in gratia.

Item sequeretur nullum dari actum indifferentem secundum speciem: nam cum non detur actus, quantumcumque ex objecto sit indifferens, qui ex fine non sit bonus, vel malus, ut ostendimus disputatione sequenti: si finis essentialiter specificet actus humanos, sequitur evidenter, nullum dari actum, qui non sit essentialiter bonus, vel malus, ex sua specie.

Ex quibus exclusa manet Valentia Valentiae, asserentis actus imperatos ab objecto & fine operantis simul sumptis specificari: tum quia ex hac sententia eadem absurda & inconvenientia sequuntur, ut considerari patet: tum etiam quia una res simplex non potest sumere speciem essentialiter a duobus, quod solum ex voluntate operantis per accidens conjunguntur: Sed objectum actus imperati, & finis operantis, ex voluntate operantis per accidens conjunguntur: Ergo actus imperatus ab objecto & fine operantis simul sumptis specificari non potest. Major est certa; quia cum species rei simplicis sit ens per se, non potest essentialiter pendere ab eo quod est per accidens, Minor etiam patet: nam elemosyna v.g. pro voluntate operantis potest ad innumerum fines bonos vel malos ordinari, ut ad amorem Dei, ad satisfactionem peccatorum, ad gratiarum actionem, ad inane gloriam, &c. Ergo objectum actus imperati, & finis operantis, per accidens conjunguntur.

Ex dictis inferes, quod facta comparatione inter duas illas species, quae in actu imperato reperuntur, illa sola quae sumitur ex objecto est essentialis, alia vero quae est ex fine, accidentalis. Patet hoc corollarium ex dictis: Primo quia finis operantis est solum circumstantia actus: Sed circumstantia bonitatem & malitiam dumtaxat accidentalem tribuit: Ergo & finis operantis. Secundo, quia, ut supra dicebamus, ordinatio in finem operantis accidentaliter advenit actui, & per accidens cum ejus objecto specificativo conjungitur. Tertio, quando alicui actui competit duplex species, aut duplex bonitas, illa est essentialis, quae est ex se invariabilis, & illa accidentalis, quae competit variabiliter: Sed species, vel bonitas aut malitia, quae competit actui imperato ratione objecti, est invariabilis; quae vero convenit ex fine, est variabilis, & potest adesse vel abesse ab actu, ut patet in exemplo elemosynae sepe adducto; bonitas enim vel honestas misericordiae, quae ipsi ex objecto convenit, ab ea inseparabilis est: ea vero quae sumitur ex fine, variabilis est: cum ille qui vult dare elemosynam ad satisfaciendum pro peccatis, perseverando in eadem volitione, possit mutare finem, & intendere, v.g. ergo gratias Deo pro acceptis beneficiis: Ergo species quae sumitur ex objecto est essentialis, illa vero quae est ex fine operantis, accidentalis.

Dices primo: Aristoteles 5. Ethic. c. 2. constituit duos casus: primus est, quod aliquis commisit adulterium ut possit furari; secundus, quod alius ex contra furatus est ut frueretur femina, & committeret adulterium. Et concludit, quod in primo casu operans est magis fur quam adulter; in secundo vero contra est magis adulter quam fur: Sed operans denominatur magis fur vel adulter a suo actu: Ergo unus actus debet esse magis fur, quam adulterium; & alter vero e contra magis adulterium, quam furum; subindeque in illis species desumpta ex fine potior est ac principalior ea quae sumitur ex objecto.

Respondet primo: In moralibus operantem magis denominari ab affectu, vel habitu, a quo actus imperatur, quam ab ipso actu imperato: unde cum in primo casu ille qui committit adulterium ut furatur, magis sit affectus ad furum, quam ad adulterium, magis dicitur fur, quam adulter; e contra vero cum alter qui furatur ad adulterandum, magis sit affectus ad moechiam, quam ad furum, & ex illa moveatur ad furandum, potius dicitur moechus vel adulter, quam fur; licet in primo actu species adulterii sit prima ac praecipua, & in secundo species furti. Solutio est D. Thom. q. 8. de malo art. 1. ad 13. ubi sic habet: Dicendum quod aliquis non denominatur fur vel moechus ex actu vel passione, sed ex habitu, sicut de iusto & iniusto Philosophus dicit in 5. Ethic. Intentio autem hominis provenit ex habitu, & ideo quando aliquis furatur ut moechetur, committit quidem actum peccatum furti, sed tamen intentione procedit ab habitu; ideo non denominatur fur, sed moechus.

Respondet secundo: quod volens adulterari ad furandum, vel furari ad adulterandum, non solum denominatur fur, vel adulter a tali actu imperato; sed etiam ab actu imperante, quo vult furari vel moechari; & quia talis intentio furandi vel moechandi, imperans alium actum, principalior est, quandoquidem ex illa moveatur operans ad actum imperatum, Aristoteles dicit operantem in primo casu esse magis furum quam adulteram, in secundo magis adulterum quam furum.

Dices secundo: D. Thom. supra qu. 13. art. 1. affirmat quod quando martyrismus imperatur a caritate, materialiter est actus fortitudinis, & formaliter est actus caritatis. Ergo cum essentia sit id quod est formalissimum in re, censet speciem, quae in actu imperato desumitur ex fine, seu

virtute imperante, esse essentialiter; eam vero quae est ex objecto, esse solum accidentalem.

Sed nego consequentiam; licet enim essentia sit formalissimum rei considerata quantum ad substantialia, tamen si conferatur cum accidentibus superveniens, materialiter se habet ad illa in quantum sunt actus ejus; homo enim materialiter se habet ad album & nigrum, ad Philosophum & Arithmeticum, quae sunt species accidentales ejus; & sic actus fortitudinis exercitus ex imperio caritatis, licet essentialiter sit fortitudinis, & caritatis accidentaliter, recte tamen dicit D. Thomas, quod materialiter est fortitudinis, & formaliter caritatis, ut significaret talem actum esse elicitive & substantialiter a fortitudine; imperative autem ac directive a caritate; & hoc exemplo declararet, quod electio elicitive, & substantialiter pertinet ad voluntatem, licet directive ab intellectu dependeat.

§. II.

Solvuntur Objectiones.

Objicies primo contra primam conclusionem: Imperium non mutat naturam actus imperati: Ergo si actus imperatus, secundum se spectatus, specificatur ab objecto, non vero a fine operantis, etiam ut imperatus, & in finem operantis ordinatur, idem specificationem habebit.

Respondet, concessio Antecedente, distinguendo Consequens: etiam ut imperatus idem specificativum habebit: si ly sumatur specificative, concedo si sumatur reduplicative, nego. Nam, ut supra dicebamus, actus imperatus, in quantum huiusmodi, habet idem specificativum ac ipse actus imperans, cum sit quodammodo unus & idem cum eo: unde sicut intentio imperans electionem, specificatur a fine, quem ut proprium & immediatum objectum respicit; ita & electio, si consideretur formaliter reduplicative ut imperata.

Objicies secundo contra secundam conclusionem: D. Thom. hic art. 6. ait: Sicut actus exterior accipit speciem ab objecto circa quod est, ita actus interior voluntatis accipit speciem a fine, sicut a proprio objecto.

Respondet D. Thom. nomine actus exterioris, comprehendere actum omnem imperatum, five a voluntate, si ve ab alia potentia sit elicitus; & consequenter nomine actus interioris solum actum imperantem intelligere, ut explicat Cajetanus ibidem; & patet, quia in resp. ad 2. ejusdem articulo de eodem actu interiori ait: Comparatur ad exteriorem, sicut formale ad materiale: Actus autem qui se habet ut formalis, est actus imperans, & actus qui se habet materialiter, est actus imperatus, ut ibid. S. Doctor & supra q. 17. art. 4. docet.

Objicies tertio: Illud primo specificat volitionem elemosynae, atque essentialiter illi tribuit bonitatem, quod est ratio formalis volendi elemosynam: Sed ratio volendi elemosynam respectu ejus qui illam vult propter finem caritatis, verbi gratia, est finis caritatis: Ergo ipse finis caritatis tribuit actui illi imperato bonitatem essentialiter. Major est evidens: quia actus non specificatur ab objecto materiali, sed a formali: Ergo quamvis elemosyna sit objectum materiale talis volitionis, si tamen finis caritatis sit ratio formalis volendi elemosynam, ab illo specificabitur volitio imperata elemosynae. Minor autem probatur: Quando idem numero actus fertur in medium & in finem, tunc finis est ratio volendi medium, ut docet S. Thom. supra quaest. 3. artic. 3. & quaest. 12. artic. 4. Sed ille idem actus imperatus fertur in elemosynam tanquam in medium, & in objectum caritatis tanquam in finem: Ergo finis caritatis est ratio volendi elemosynam respectu ejus, qui ipsam vult propter finem caritatis.

Respondet distinguendo Majorem: quod est ratio formalis volendi elemosynam, proxima & immediata, concedo Majorem: remota tantum & mediata, nego Majorem. Similiter distinguo Minorem: ratio volendi elemosynam remota & mediata, est finis caritatis, concedo Minorem: ratio volendi proxima & immediata, nego Minorem: elemosyna enim habet propriam bonitatem, non participatam a fine caritatis, secundum quam movet voluntatem, quamvis non sine ordine ad finem caritatis; haec est honestas misericordiae, quae est ratio formalis proxima & immediata illam volendi.

Inflabis: Talis actus est electio: Sed tota ratio, nempe remota, sed etiam proxima, movens voluntatem ad eligendum, est bonitas finis qui intenditur: Ergo finis caritatis est tota ratio volendi elemosynam, respectu illius, qui eam vult propter finem caritatis.

Respondet negando Majorem: nam, ut supra secundo notabili observavimus, talis actus non est pura electio, sed etiam intentio, quia tendit in bonitatem elemosynae ut in finem intenditur, finis autem intermedius, cum simul habeat rationem finis & medi, & bonitatis non solum utili, sed etiam honesta gaudet, utrumque actum

(intentionem scilicet & electionem) secundum diversas rationes terminare & specificare potest. De quo plura diximus contra Vasquez Tract. 1. disp. 1. art. 5.

79 Obiicit quarto: Plura peccata habent speciem essentialiam a solo fine, & non ab objecto: nam D. Thom. 2. 2. q. 110. art. 2. ex diversis finibus distinguit diversas species mendacii: si quis enim proferat mendacium animo recedendi se vel alium, dicitur mendacium iocofum; si ex intentione iuvandi proximum, mendacium officiosum; si ex intentione illi nocendi, mendacium perniciosum. Similiter si quis verbum injuriosum proferat animo auferendi honorem proximo, est contumelia; si ex intentione dissolvendi amicitias, susurratio; si ex intentione confundendi audientes, irrisio: Ergo actus humani habent speciem essentialiam a fine operantis, non vero ab objecto.

80 Respondeo distinguendo Antecedens: plura peccata habent speciem essentialiam a fine, prout redundat in ipsum objectum, & intrinsecam causam in eo diversitatem, concedo: fecus, nego. Potest enim fieri ut finis qui apparet esse extrinsecus & operantis, sit revera intrinsecus & operis; ut contingit in exemplis adductis: nam quia objectum & finis intrinsecus mendacii est dicere falsum cum intentione fallendi, ut docet D. Thom. 2. 2. quest. 110. dicitur falsum cum intentione fallendi in materia iocosa, constituit mendacium iocofum; in materia perniciofa, mendacium perniciosum, & sic de aliis: ubi vides quomodo intentio fallendi in tali vel in tali materia ingreditur rationem objecti, & finis intrinseci. Idem cum proportione dicendum de aliis peccatis lingue, ut de detractione, saturatione, discordia, &c. Alia argumenta quae contra hanc conclusionem fieri possent, disput. praecedenti, art. 1. soluta sunt.

DISPUTATIO V.

De indifferentia ad bonitatem & malitiam.

Considerata bonitate & malitia actuum humanorum, de eorum indifferentia ad bonitatem & malitiam agendum est, & cum S. Doct. hic artic. 8. & 9. discutitur, an dentur actus indifferentes ex sua specie, & in individuo? Unde fit

ARTICULUS UNICUS.

Verum dentur aliquis actus humani, qui non solum ex sua specie, sed etiam in individuo, seu quoad exercitium sit indifferentes?

§. I.

Quibusdam praemissa referuntur sententia.

Notandum primo: quod sicut duplex est bonitas vel malitia actus, una essentialis qua desumitur per ordinem ad objectum, alia accidentalis, qua derivatur ex fine & circumstantiis: ita duplex potest in eo concipi indifferentia, una essentialis & specifica, qua sumatur per ordinem ad objectum indifferentem; altera accidentalis, qua derivatur ex ordine ad finem operantis, & alias circumstantias. Quod ut magis declaratur, & status hujus celebris quaestiois clare percipiatur,

Notandum secundum, quod sicut homo potest considerari dupliciter: primo secundum se, & quantum ad ea solum quae ipsi essentialiter competunt, qua ratione est solum animal rationale: secundo ut a parte rei de facto ponitur, cum omni eo quod ipsi competit etiam accidentaliter; & sic non solum est animal rationale, sed etiam magnus vel parvus, albus aut niger, sanus vel infirmus, musicus vel philosophus: ita pariter actus humanus dupliciter spectari potest, nempe secundum suam speciem & essentialiam; & ut exercitus a parte rei, ac velutis omnibus circumstantiis. Inquiremus ergo, an possit esse indifferentes utroque modo, scilicet per ordinem ad objectum, seu in sua essentiali & specie; & in individuo, ac pensatis omnibus accidentibus, quae necessario illum comitantur? Quaestio autem solum procedit de actu humano, id est libero seu deliberato: nam quoad actus non humanos, sed indeliberatos, maxime qui ex imaginatione procedunt, constat nec bonos esse moraliter, nec malos, etiam absolute eorum objecta, comparata ad rationem essent bonam aut mala: quia defectu libertatis, quae ad moralitatem necessario praesupponitur, sunt extra totum genus moris, & sic ad bonum & malum potius negative quam privative indifferentes sunt, ut notavit D. Thom. hic artic. 9. in calce corporis articulari. Hic etiam solum agimus de indifferentia ad bonitatem & malitiam moralem ordinis naturalis, seu quae sumitur ex ordine ad finem naturalem: nam loquendo in ordine ad finem supernaturalem, dubium non est quin dentur actus, qui neque sunt boni,

neque mali, nec meritorii, nec demeritorii: v.g. eleemosyna facta ab infidelis, vel a peccatore, ob finem naturalem misericordiae, est actus moraliter bonus; sed quia non procedit ex gratia, quae est radix & principium meriti in ordine supernaturali, in illo ordine neque mereretur premium, neque supplicium, quia nullo modo ad ordinem illum pertinet. His praemissis,

Circa praeposita difficultatem triplex versatur sententia. Prima est Scoti in 2. dist. 7. docentes nullum dari actum indifferentem ex sua specie, plures tamen actus in individuo indifferentes esse. Secunda D. Thomae hic art. 8. & 9. asserentis dari quidem actus indifferentes ex sua specie, nullam tamen esse posse indifferentem in individuo & quoad exercitium. Tertia Vasquez & aliorum, admittentium actus, ex sua specie & individuo indifferentes.

§. II.

Primo sententia rejicitur.

Dico primo, dari actus indifferentes ex sua specie. Probatur ratione D. Thomae hic art. 8. Actus humanus sumit ab objecto, ut dispositione praecedenti visum est: unde sicut actus illi dicuntur boni ex sua specie, qui tendunt in objectum de se bonum, & e contrario illi ex specie sua censentur mali, qui ex vi objecti habent turpitudinem; ita illi indifferentes ex sua specie appellantur, qui habent objectum ex se ad bonum vel malum indifferentem, utpote secundum se neque consonum, neque dissonum rationi. Hujusmodi autem esse plures actus voluntatis constat: nam ambulare, levare fuscum, ire ad agrum, & hujusmodi, ex objecto non habent bonitatem aut malitiam, sed ad utramque indifferentes sunt; unde ex bono fine honestari, & ex malo vitari possunt, juxta illud Augustini lib. 2. de serm. Domini in monte: Sunt quaedam facta media, quae possunt bene vel malo animo fieri, de quibus iudicare temperarium est.

Confirmatur. Communiter dicitur quod aliqui actus humani sunt boni, quia praecipui, ut abstinere a carnibus die Veneris; & alii mali, quia prohibiti, ut manducare carnes die Veneris: Ergo signum est, quod isti actus sunt indifferentes secundum suam speciem, & quod possunt ex adiunctis circumstantiis determinari ad bonum vel malum: si enim secundum suam speciem essent determinate boni aut mali, dicerentur e contrario praecipui quia boni, vel prohibiti quia mali.

Sed est communis obiectio: Inter opposita privative non datur medium: Atqui bonum & malum opponitur privative: Ergo inter illa non mediatur actus indifferentis secundum suam speciem.

Confirmatur: Inter verum & falsum respectu propositionis non datur medium; omnis enim propositio aut est determinate vera, aut determinate falsa: Ergo neque inter bonum & malum respectu actus voluntatis.

Respondeo primo: quod licet bonum & malum in naturalibus opponitur privative, in moralibus tamen opponitur contrarie: quia peccatum, quod est malum morale, non consistit in pura privatione, sed in aliquo positivo commotante privationem, ut dicimus in tractatu de peccatis disp. 4. art. 1. inter opposita autem contrarie datur medium, ut inter calidum & frigidum, album & nigrum. Quia tamen sententia quae docet formale peccati, seu malitiam moralem, in sola privatione consistere, probabilitate non caret, & a pluribus Thomistis defenditur, ut juxta hanc sententiam argumentum folvi possit.

Respondeo secundo: quod licet inter privative opposita non datur medium absolute, bene tamen, si apponatur aliqua replicatio aut praefixio: v.g. est aer a parte rei sit lucidus aut tenebrosus, & animal videns aut caecum; si tamen aer secundum se, & secundum suam essentialitatem consideretur, neque est lucidus neque tenebrosus; & animal secundum suam praedicata essentialia neque est videns, neque caecum, sed abstrahit ab utroque. Similiter etiam licet omnis actus humanus, absolute & in individuo sit vel bonus, vel malus moraliter, & sic non datur medium, ut dicemus conclusione sequenti, tamen sumendo reduplicative, seu addendo ex specie sua, datur aliquis actus humanus, qui neque est bonus, neque malus, sed indifferentes, ille scilicet qui versatur circa objectum, neque consonum neque dissonum rationi.

Ex quo patet solutio confirmationis: nam licet inter verum & falsum, respectu propositionis, absolute non datur medium, si tamen fiat aliqua praefixio aut reduplicatio, potest dari medium: propositiones enim de futuro contingenti, prout antecedunt decretum, & dicuntur habitudinem ad rem significatam, neque sunt vera, neque falsa, sed indifferentes ad veritatem & falsitatem, quia pro illo priori earum objectum nec est futurum, neque non futurum, sed pure possibile, & mere indifferentes ad futurationem vel non futurationem, ut late expendimus in Tractatu de Scientia Dei. Huic ergo indifferentiae correspondet in actibus humanis indifferentia secundum objectum ad bo-

ad bonum & malum: sicut determinatio ad verum vel falsum ex decreto, correspondet determinatio ad bonum vel malum in individuo.

Ex hoc enim facile solvetur istud argumentum, quod contra nostram conclusionem fieri solet. Omnis species semper reperitur in aliquo individuo: Sed non potest dari actus indifferentes in individuo, ut ostendimus §. sequenti: Ergo nec secundum suam speciem. Respondetur enim, quod licet species, quae actui humano absolute convenit, in aliquo individuo reparatur, ea tamen quae illi competit sub quadam praefixione & statu, quo attingit, vel concipitur attingere objectum sine circumstantiis, non potest ad individua descendere, quia in individua inveniuntur circumstantiae, sicut quibus individuatio non datur: indifferentia autem ad bonitatem & malitiam actibus humanis absolute non convenit, sed sub aliqua tantum praefixione & reduplicatione, nempe prout solum objectum respiciunt, & a circumstantiis abstrahunt.

11 Dices: repugnat actus humanus, etiam sub hac reduplicatione & praefixione consideratus, seu prout dicunt ordinem ad solum objectum, ut a circumstantiis praefixum, esse indifferentes ad bonitatem & malitiam: Ergo repugnat dari actus indifferentes ex sua specie. Consequentia patet, Antecedens probatur. Objectum actuum voluntatis necessario debet esse bonum: cum voluntas versetur circa eum, sicut intellectus circa verum. Vel ergo est bonum honestum, vel utile, vel delectabile? Si est honestum, hoc ipso est bonum morale; si delectabile & non honestum, hoc ipso est malum: si utile, aut silitur in ipso tamquam in fine, & sic est perversum & malum, quia perveritas est sui utendit, ut ait Augustinus: aut referretur utile in aliquem finem, & sic hoc ipso habet bonitatem aut malitiam; quia ordo ad finem bonum est bonus, & ordo ad finem malum est malus: Ergo non possunt dari actus humani indifferentes secundum ordinem quem dicunt ad objectum.

12 Respondeo, negando Antecedens. Ad cuius probationem dicendum cum D. Thomae hic art. 8. ad 2. objectum actus indifferentis ex sua specie esse bonum bonitate naturalis, non vero bonitate morali, quae consideratur per comparationem ad rationem. Unde cum quaeritur an illud sit bonum honestum, delectabile, vel utile? Respondetur esse bonum honestum, non actu, sed potentia, quia potest honestari ex fine, vel ex circumstantiis adiunctis: esse autem actu delectabile vel utile, quia potest alicui fini deservire, & in se etiam aliquid delectationis admittere: sicut loqui, aut ire in campum, de se delectabile est, & potest etiam utile esse ad aliquem finem. Et cum inquitur, & dicitur quod delectabile non honestum, est malum, distinguendum est: si sit non honestum privative & contrarie, concedendum: si sit pure negative non honestum, capax autem honestatis ex fine adiuncto, negandum: tale enim delectabile non est malum determinate & in actu, sed est permixtum & indifferentes, potestque reddi bonum vel malum ex adiunctis. Similiter objectum illud potest dici utile, non determinate ad bonum, vel determinate ad malum, sed indifferentem ad utrumque, quatenus potest ad bonum vel ad malum finem referri, & ex tali ordinatione determinatam bonitatem aut malitiam habere.

§. III.

Alia difficultas resolvitur.

Dico secundo: Non datur, neque dari potest aliquis actus humanus & moralis, qui in individuo consideratus cum omnibus circumstantiis quas actus habet, non sit determinate bonus, vel determinate malus, sed vere indifferentis ad bonum vel malum morale. Ita praeter D. Thomam, & eius discipulos, docent plures celebres Theologi, Carolus, Bellarminus, Suarez, Valentia, Azorius, Vega, Navarrus, Sycrus, & alii quos hic referunt & citant Joannes a S. Thoma, Hieronymus, & alii ex nostris Thomistis.

13 Probatur primo ex SS. Patribus: Augustinus enim lib. 2. de peccat. meritis & remis. cap. 18. expresse docet quod voluntas non potest in medio quodam ita consistere, quod nec bona sit nec mala. Et Epist. 19. ait: *Concedendum esse, ne quaedam facta hominum media dicamus inter recte facta & peccatum.* Quae testimonia adeo manifeste sunt, ut Vasquez hic disp. 25. cap. 6. ingenue fateatur fuisse Augustini sententiam, non dari actum indifferentem in individuo, & dicit sententiam D. Augustini, D. Thomae, D. Prosperi, D. Fulgentii, & aliorum Augustini Discipulorum hac in re non sibi placere.

14 Confirmatur: D. Damascenus lib. 2. de fide cap. 39. duos tantum providentiae divinae modos circa opera hominum constituit, nempe secundum acceptionem respectu bonorum, & secundum permissionem respectu malorum; quorum etiam meminit D. Thomas qu. 4. de verit. art. 4. & primam, providentiam approbationis, secundam, providentiam concessionis appellat: Atqui si in individuo, & quo-

ad exercitium darentur actus humani indifferentes ad bonitatem & malitiam, tertius modus providentiae respectu ipsorum deberet admitti; cum sub providentia approbationis solum cadant actus boni: ad providentiam vero concessionis seu permissionis, solum pertineant actus mali: Ergo &c.

15 Probatur secundo conclusio ratione D. Thomae, cujus vis in eo consistit, quod si aliquis actus potest esse indifferentis in individuo, maxime ille qui est indifferentis ex sua specie, seu ex objecto: Sed actus ex sua specie, seu ex objecto indifferentis, non potest esse indifferentis in individuo: Ergo &c. Major patet: quia actus bonus, aut malus ex objecto, est necessario bonus, aut malus in individuo. Minor vero probatur: Licet aliquis actus non habeat ex sua specie & objecto quod sit bonus, aut malus, quia tamen bonitas, aut malitia, non pendet solum ab objecto, sed etiam a circumstantiis, quae sunt veluti quaedam accidentia, oportet quod quilibet individuus actus habeat aliquam circumstantiam, per quam contrahatur ad bonum, vel malum, ad minus ex parte intentionis finis: nam si finis quem operans formaliter aut virtualiter intendit, sit honestus, etiam si objectum sit indifferentis, actus erit bonus moraliter, ut cum quis vadit in agrum honesta recreationis causa: si vero finis non sit honestus, eo ipso talis actus erit malus moraliter: quia eo ipso quod actus non habet finem bonum, est malus: Cum enim (inquit S. Doctor) *rationis sit ordinare, alius a ratione deliberativa procedens, si non sit ad debetum finem ordinatus; ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali.* Ergo actus ex sua specie, seu ex objecto indifferentis potest esse indifferentis in individuo.

16 Respondet Vasquez ubi supra, tripliciter posse contingere quod finis actus nostri non sit bonus: primo contrarie, quia potius est malus, ut ire in agrum ad furandum; & sic absque dubio constituit actum malum: secundo privative, quia teneor apponere finem bonum, & non appono; ut celebro sine intentione consecrandi; nam illi actui debita est talis intentio, quam si non appono, peccoo; tertio negative, quando scilicet non appono finem bonum, sed non teneor apponere: unde cum homo non teneatur actui indifferenti objecto apponere finem bonum & honestum, sed possit illum exercere ob solam delectationem, vel naturae commoditatem, hujusmodi actus, etiam si advertenter & libere fiat, & absque formali aut virtuali intentione alicujus finis honesti, non est malus, sed remanet indifferentis.

17 Hoc est praecipuum, ac fere unicum hujus Auctoris fundamentum, quod facile potest corvelli. Primo quia quoties homo operatur cum consilio & deliberatione rationis, tenetur operari ut homo, non vero ut animal practice; ac proinde juxta exigentiam & inclinationem naturae rationalis per quam operatur: Ergo tenetur operari in ordine ad bonum rationis, sive honestum, quod est finis naturae rationalis; inclinatio enim alicujus naturae semper est ad proprium finem talis naturae; unde si non operetur formaliter aut virtualiter in ordine ad bonum honestum, hoc ipso actus ille, non solum negative, sed etiam privative erit non bonus, & non honestus, subindeque inhonestus & malus moraliter.

18 Secundo: Quotiescumque homo operatur ut homo, & cum consilio & deliberatione rationis, debet operari conformiter ad regulam, seu dictamen rectae rationis, & prudentiae: Recta autem ratio & prudentia dicunt homini: bonum honestum esse aliis bonis praefendum, & omnia ejus opera, saltem virtualiter, in finem honestum esse dirigenda, ut sic ejus vita naturae ipsius rationali correspondeat, & in omni ejus libera operatione releuet pars rationalis, operando altius, & ordinando animales operationes ad rationales fines. Unde quando homo propter solam delectationem, vel naturae commoditatem agit, non intendendo, virtualiter saltem, bonum honestum, non agit ut homo, sed assimilatur jumentis insipientibus, quibus non est intellectus. Hinc Propheta Psalm. 9. dicebat: *Constituere Dominus legislatorem super eos, ut sciant Gentes quoniam homines sunt:* id est, mitte, Domine, Verbum tuum, & Sapientiam de caelis, ut doceat Gentes, & homines peccatores (qui more brutorum vivunt, attendendo solum ad bonum delectabile & sensibile) operari conformiter ad naturam humanam, & sequi regulas rectae rationis & prudentiae, ac prosequi bonum honestum & rationi consonum. Sicut ergo dedeceret Regem, vel Principem, cum rusticis pascere porcos; ita magis dedeceret regiam hominis naturam in fordibus porcorum & jumentorum voluntari, ac sistere in solo bono delectabili & sensibili, non referendo illud, virtualiter saltem, in bonum honestum, & rationi consonum. Quod ut magis declaratur,

19 Sciendum est, bonum communiter dividi a Philosophis in honestum, delectabile & utile: inter quae hoc reperitur discrimen, quod bonum honestum est tale ratione sui, & independentem ab utili, & delectabili; utile vero non habet rationem boni, nisi dependenter ab extrinseca bonitate finis, seu boni honesti, quae est ratio eligendi media;